

BENDRUOMENĖS PAREIGŪNO PAREIGYBĖ: TEISĖTVARKOS IR SOCIALINIO DARBO VAIDMENŲ DERINIMAS

BRONIUS PALŠIS

KAUNO APSKRITIES VYRIAUSIASIS POLICIJOS KOMISARIATAS

Europos policijos pareigūnų chartijoje teigiama, kad policijos veikla yra visuomeninė paslauga, garantuojanti ir sauganti visų piliečių teises bei laisves, tarnaujanti visuomenei. Siekiant tiesiogiai bendrauti su bendruomenėmis ir spręsti jų problemas, 2012 metais Lietuvoje buvo įsteigta bendruomenės pareigūno pareigybė. Šis mokslinis straipsnis nagrinėja socialinio darbo identiteto klausimą teisėtvarkos sistemoje.

ĮVADAS

Lietuvoje socialinio darbo profesija palyginti jauna, tačiau vis dažniau socialinių darbuotojų sutinkama dirbant įvairiose institucijose. Dirbdami įvairiausiose institucijose, jie dažniausiai susitapatina su savo darbovietės darbuotojais. Socialinis darbas, neturėdamas savo institucinės monopolijos, veikia kitų profesijų šešėlyje. Socialinio darbo identiteto sąveika su kitomis disciplinomis akademinės visuomenės mažai nagrinėta, be to, akademinės visuomenės nariai neturi vieningos nuomonės dėl socialinio darbo ir jo identiteto. Esminis tyrimo klausimas – socialinio darbo identiteto iššūkiai, jo tapatinimas su tų institucijų, kuriose dirba socialinio darbo profesionalai, profesijomis ir veikla. Sveikatos priežiūros institucijose dirbantys socialiniai darbuotojai dažnai būna

tapatinami su administratoriais, gydytojais, slaugytojomis ir pan. Socialiniai darbuotojai, dirbantys mokyklose, tapatinami su pedagogais; socialiniai darbuotojai, dirbantys probacijos tarnybose, tapatinami su sargais ar pareigūnais. Šis įvairių profesijų bei pareigų ir socialinio darbo vaidmenų tapatinimas apsunkina socialinio darbo kaip profesijos atpažinimą. Kyla pavojus, kad socialinis darbas gali asimiliuotis su kitomis profesijomis, prarasti savo profesinį tapatumą, teorinį pagrindą ir tapti tiesiog praktine veikla.

Šio straipsnio tikslas yra atskleisti socialinio darbuotojo, veikiančio teisėtvarkos sistemoje, identitetą, vaidmenų derinimą atliekant bendruomenės pareigūno pareigas, parodyti, kaip socialinis darbas humanizuoja policiją. Siekiant atskleisti vaidmenų derinimą, buvo atliktas kokybinis tyrimas autoetnografinio tyrimo ir atvejo studijos metodais. Tyrimo imtis – 3 tyrimo dalyviai. Tyrimo objektas – socialinio darbo vaidmenų tapatumas. Straipsnio uždaviniai: 1) atskleisti socialinio darbo identiteto kitimą; 2) atskleisti iššūkius, su kuriais susiduria bendruomenės pareigūnas, humanizuodamas policiją; 3) atskleisti socialinio darbo ir bendruomenės pareigūno profesijos tapatumą.

Šio tyrimo teorinis pagrindas – socialinis konstrukcionizmas ir kritinė teorija. Kalba ir reprezentacija apibrėžia realybės konstravimą, realybę žmonės konstruoja remdamiesi kalba ir stereotipais (Ruškus, 2008). Mokslininkai, nagrinėjantys kritinę teoriją, teigia, jog tyrinėjamas objektas reikalauja tyrėjo ir subjekto dialogo. Kaip teigia autoriai, dialogas turi būti dialektinis. Dialektinio dialogo metu ir bus konstruojamas žinojimas apie socialinio darbo ir teisėtvarkos pareigūno vaidmenų tapatumą. Tyrimo epistemologija – transakcinė / subjektyvistinė, kuri pabrėžia, jog žinios yra kuriamos, o tyrėjas ir tyrimo dalyvis yra interaktyviai susiję. Tyrimu atskleista, kad bendruomenės pareigūno pareigybė yra glaudžiai derinama su socialinio darbo vaidmenimis, tačiau dėl institucijos specifikos, žmonių asmeninės neigiamos patirties bendruomenės pareigūnas, veikdamas bendruomenėje, susiduria su daugybe iššūkių. Gnoseologinė funkcija sieja kritinę ir aksiologinę (vertinamąją) funkcijas, kurios padeda, gavus subjektyvius respondentų apibendrinimus, sužinoti objektyvią informaciją apie socialinę situaciją, visuomenės ar grupės viešąją nuomonę ir šiuo pagrindu planuoti valdymą, teikti praktines rekomendacijas, daryti teorines išvadas (Tidikis, 2003, 427).

Šis pasirinkimas leidžia surinkus ir išanalizavus subjektyvią informaciją, pateikti ją kaip visuomenės ar konkrečios grupės viešąją nuomonę bei daryti teorines išvadas apie socialinio darbo ir teisėtvarkos pareigūnų vaidmenų identifikavimą, tapatumą bei derinimą.

Siekdamas kiek įmanoma kokybiškiau atskleisti socialinio darbo identitetą, vadovavausi analitinio autoetnografinio tyrimo ontologija, kuri teigia, jog tyrėjas yra asmeniškai susijęs su tyrinėjama socialine grupe, joje išlieka visavertis narys ir aktyvus dalyvis, bet stengiasi išlaikyti atstumą ir akivaizdų sąmoningo mokslininko ir socialinio aktoriaus, rašančio etnografinius užrašus, identitetą. Šis būdas skiriasi nuo analitinės etnografijos gilesniu nagrinėjimo santykiu tarp savęs ir „kito“ ir plėtoja supratimą apie tyrėjo ir informantų tarpusavio įtaką. Tyrėjo asmeniniai jausmai ir patirtys yra įtraukiamos į etnografinį naratyvą, jos yra pateikiamos kaip svarbi informacija stebimam socialiniam pasauliui suprasti. Sisteminė savistaba leidžia vykdyti disciplinuotą asmeninės įtakos ir rezonanso, atsirandančio tarp tyrėjo santykio su tyrimo situacija, tyrėjo veiksmais ir interpretacijomis, analizę. Tyrėjas atsiduria paradoksaliaje pozicijoje: vienu metu yra „kitoks“, tiriamos bendruomenės viešas autsaideris, ir tuo pat metu atstovauja kitai bendruomenei (akademinei), kuriai bando įrodyti maksimalų dvigubos rolės vykdymą. Analitinė autoetnografija dar kartą parodo tarp mokslininko ir tyrimo dalyvių, stebėtojo ir stebimųjų, savojo „aš“ ir kultūriškai skirtingo kito „aš“, kurie yra sutinkami ir klasikinėje etnografijoje, esantį atstumą. Siekiant platesnių socialinių fenomenų teorinio supratimo, pagrįsto asmenine patirtimi ar analitine autoetnografija, platesnį socialinį žinojimą lieka sutvirtinti ir pagrįsti empiriniais duomenimis.

Autoetnografija nuo etnografijos skiriasi tuo, jog ji apima ir akcentuoja tyrėjo subjektyvumą, o etnografija tik bando jį apriboti ar netgi neigti, tai būdinga kiekybiniam tyrimams. Etnografija suprantama kaip socialinių mokslų naudojamas kokybinio tyrimo metodas, apibūdinantis žmogaus socialinį fenomeną, paremtą lauko tyrimais, o autoetnografas yra pirmasis tyrimo proceso dalyvis / subjektas, rašantis asmenines istorijas ir naratyvus, tad jis ir turi didžiausią žinojimo konstravimo galią. Anot Ellingson ir Ellis (2008, 445), autoetnografinį tyrimą nuo etnografinio skiria ne kas kita, tik autoriaus įžvalgų ir teiginių kiekis. Plačios, apimančios asmenines mintis, jausmus, istorijas, stebėjimo rezultatai ir

pastabos yra būdas suprasti tiriamą socialinį kontekstą. Autoetnografinis tyrimas taip pat akcentuoja sąveiką su aplinka, iš kurios išryškėja tyrėjo mintys ir emocijos, savo ruožtu, jos tampa prieinamos skaitytojui. Tai skiriasi nuo teorija ar hipoteze pagrįsto tyrimo metodo, kuriuo remiasi pozityvizmo epistemologija.

Savo ruožtu, Ellingson ir Ellis (2008, 375) autoetnografinį tyrimą laiko socialinio konstrukcionizmo projektu, kuris atmets įsišaknijusią binarinę opoziciją tarp tyrėjo ir tiriamojo, objektyvumo ir subjektyvumo, proceso ir produkto, savęs ir kitų, meno ir mokslo, tarp to, kas asmeniška, ir kas politiška. Be kita ko, autoetnografai bando atmesti socialinių tyrimų koncepciją kaip objektyvų ir neutralų žinojimą, atrastą naudojant mokslinius metodus. Šis žinojimas gali būti apibūdintas ir pasiektas atskiriant tyrėją nuo tiriamojo. Anot Ellingson ir Ellis (2008, 506), autoetnografinė metodologija šiuo atžvilgiu yra kritinis atsakas į ignoruojamą tyrimų poveikį, rezultatai būna nuasmeninti, šalti, teigiantys abstrakčias tiesas, išryškėjusias atliekant mokslinę tyrimų praktiką, kurioje dominuoja antikoncepcinis mokslinis diskursas. Antropologė Reed-Danahay (1997, 1–17) taip pat teigia, kad autoetnografija yra postmodernistinis konstruktas. Autoetnografijos koncepcija apibendrinama kaip postmodernistinė etnografija, kurioje formaliu realizmu ir objektyvumu iš stebėtojo pozicijos buvo suabejota. Atlikdami autoetnografinius tyrimus, daugelis tyrėjų bando labiau suvokti refleksyvumą, kuris leidžia sužinoti savo paties vaidmenį atliekant tyrimą. Autoetnografija gali būti apibūdinama kaip refleksinis atsižvelgimas į savo paties patirtis, patiriamas konkrečiame kontekste. Šis autoetnografinis tyrimo būdas leidžia apčiuopti socialiai konstruojamą tiesą apie bendruomenės pareigūnus ir socialinio darbo vaidmenų derinimą, pasiremti informatyviais pavyzdžiais ir atvejais, kurie patys kalba už save, neša žinią skaitytojui, ir išvengti nuasmeninančių kitų analizės būdų. Pasirinkus autoetnografinį metodą, sukuriama erdvė dialogams ir debatams, kurie formuoja socialinius pokyčius (Reinelt, 1998, 286). Manau, tai ypač svarbu nagrinėjant tokią inovatyvią Lietuvos kontekstui temą kaip socialinio darbo identitetas tarp įvairiose žinybose veikiančių kitų profesijų darbuotojų. Kadangi etnografija yra išskirtinis (turintis charakteringų bruožų) metodas, negali būti ir vienintelio studijos plano. Etnografinis tyrimo metodas naudingiausias tada, kai būtina suprasti elgesio kultūros turinį ir šiame

kontekste – elgesio simbolinę reikšmę bei svarbą. Šis tyrimo metodas ypač naudingas, kai susiduriame su kažkuo nauju, skirtingu ar nežinomu¹, pavyzdžiui, bendruomenės pareigūno pareigybe, ar patikslinant socialinio darbo profesijos tapatumą įvairių žinybų kontekstuose.

Norėdamas geriau suprasti „kažką naujo“, be autoetnografinio tyrimo metodo, taikysiu ir atvejo studijos metodą. Atvejo tyrimas – konkretaus reiškinių platesnėje aplinkoje tyrimas. Vienas atvejis (ar nedidelis atvejų skaičius) yra tiriamas detalai orientuojantis į visumą (Corey, 2006, 182), sukuriant holistinę požiūrį iš gautų žinių, kurias suteikė vienas konkretus atvejis, bet tuo pat nepamirštant visumos ir atskirybės ir išlaikant šį suvokimą. Mano atvejo studija orientuota į bendruomenės pareigūno pareigybę, ja remdamasis, bandysiu atskleisti socialinio darbo tapatumą. Atvejo studijoje geriausia naudoti įvairius duomenų šaltinius ir įvairius duomenų rinkimo metodus, kurie yra būdingi natūraliai aplinkai. Daugelis atvejo studijų gali naudoti sociologinio arba antropologinio lauko metodus, pastaruosius aš ir naudosiu (autoetnografinis tyrimas). Žinomiausi metodai būtų šie: stebėjimas natūralioje aplinkoje, interviu ir dokumentų analizė. Atvejo (Stake 2005, 438) studijai nėra itin svarbu, kokie metodai parenkami, – svarbiausia, kad jie padėtų atsakyti į tyrimo klausimą(-us). Atliekant atvejo studiją, duomenų rinkimas paprastai trunka gana ilgai, nes siekiama surinkti empirinės medžiagos iš kuo įvairesnių informacijos šaltinių, panaudojant kuo įvairesnius duomenų rinkimo metodus. Atliekant atvejo studijos tyrimus duomenų rinkimui dažniausiai pasitelkiami interviu, stebėjimo ir dokumentų analizės metodai (Denzin ir Lincoln, 2005, 379).

Surinkus empirinę medžiagą galima atlikti holistinę atvejo analizę arba tik tam tikro aspekto, temos analizę (angl. *embedded analysis*). Analizuojant pirmiausia sukuriamas kuo išsamesnis atvejo aprašas, kuriame tyrėjas gali nurodyti atvejo istoriją, įvykių chronologiją ar pan. Po aprašomosios analizės seka temų analizė. Šioje analizės stadijoje tyrėjas dėmesį sutelkia į keleto temų, keleto dalykų analizę. Taip pat tyrėjas analizuoja kontekstus, aplinkybes, sąlygas, susijusias su tiriamu atveju.

¹ Aleksandro Stulginskio universitetas. Mokslinių tyrimų pagrindai edukologijoje. Kokybinio tyrimo strategijos. Prieiga internetu: http://www.asu.lt/nm/failai/MT_pagrindai_edukologijoje/50696.html [žiūrėta 2014-05-20].

Šių dviejų metodų, autoetnografinio ir atvejo studijos, derinimas man leidžia atskleisti socialinio darbo profesijos tapatumą analizuojant socialinio darbo ir teisėtvarkos pareigūno vaidmenų derinimą ir atskleisti, kaip socialinis darbas humanizuoja teisėtvarkos institucijos veiklą ir ją pačią. Aš, kaip veikloje dalyvaujantis tyrėjas, bendruomenės pareigūnai ir vadovai, įsteigę šią pareigybę, yra mano pagrindiniai informantai, iš kurių imu pusiau struktūruotus interviu, o mano asmeninė patirtis ir pastebėjimai, surinkti naudojant autoetnografinio tyrimo metodiką, papildo interviu duomenis, antriniai organizacijos šaltiniai (Kauno apskr. Vyriausiojo policijos komisariato) papildo duomenų rinkimą, ir tai leidžia įgyvendinti trianguliaciją.

Anot Asquitho (2005, 10), socialinio darbo identitetas yra siejamas su specifinėmis organizacinėmis struktūromis, nors turėtų būti labiau paremtas esminėmis profesinėmis vertybėmis, siekiant jį apsaugoti nuo profesinės erozijos, kuri vyksta socialinio darbo profesijai sąveikaujant su kitomis profesijomis. Tyrimo metu pastebėta, jog, einant bendruomenės pareigūno pareigas, socialinio darbuotojo identitetas yra tapatinamas su policijos pareigūno vaidmenimis, tačiau pagrindiniai pareigūno darbo metodai yra kildinami iš socialinio darbo disciplinos.

Tyrimai, nagrinėjantys socialinio darbo identitetą Lietuvoje, buvo atliekami nuo pat šios profesijos atsiradimo Lietuvoje. Tais tyrimais remiantis, buvo konstruojamas savitas socialinio darbo supratimas Lietuvos kontekste. Savo tyrimui pasirinkau Varžinskienės (2008), Gudliauskaitės-Godvadės, Godvado, Malinausko, Perttula'os, Väänänenno (2008) straipsnius ir tyrimus, kurie aptaria jau nusistovėjusį socialinio darbo profesinį identitetą. Tai, kad socialinio darbo identitetas buvo tyrinėjamas ir anksčiau, rodo šios temos aktualumą, tačiau teisėtvarkos pareigūno ir socialinio darbo vaidmenų tapatumas einant bendruomenės pareigūno pareigas nebuvo tyrinėtas, kadangi bendruomenės pareigūno pareigybė Lietuvoje yra naujas reiškinys. Dėl to šis tyrimas yra moksliskai aktualus, todėl svarbu į bendruomenės pareigūno fenomeną pasižiūrėti iš mokslinio tyrimo prizmės. Yra žinoma, jog šios pareigybės profesinis aprašas nėra parengtas, o aprašytos pareigybės funkcijos yra paremtos ankstesne, apylinkės inspektoriatu, darbo pareigybe.

SOCIALINIO DARBO PROFESINIS IDENTITETAS

Socialinis darbas – profesija, kuri nuolatos kinta ir reaguoja į visuomenėje vykstančius procesus. Dėl socialinio darbo lankstumo sunku rasti vienaprasmią ir viską apbrėpiantį socialinio darbo apibrėžimą. Socialinis darbas yra daugialypis procesas, dėl šios priežasties ir socialinio darbo apibrėžimas yra traktuojamas įvairiai. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetiniame puslapyje yra patalpintas toks socialinio darbo apibrėžimas: „Socialinis darbas – tai veikla, padedanti asmeniui, šeimai spręsti savo socialines problemas pagal jų galimybes ir jiems dalyvaujant, nežeidžiant žmogiškojo orumo ir didinant jų atsakomybę, pagrįstą asmens, šeimos ir visuomenės bendradarbiavimu.“² Šis socialinio darbo apibrėžimas pasirinktas dėl to, jog, mano nuomone, yra arčiausiai praktikos – mūsų šalyje įgyvendinamos socialinės politikos, kadangi šiuo apibrėžimu vadovaujasi LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Pasauliniame kontekste naudojamas Tarptautinės socialinių darbuotojų federacijos (International Federation of Social Workers – IFSW) apibrėžimas, kuris buvo išplatintas visame pasaulyje ir tapo vienu iš populiariausių apibrėžimų, vartojamų globalioje socialinio darbo arenoje. Tarptautinės socialinių darbuotojų federacijos suformuluotas apibrėžimas, kurį išvertė į lietuvių kalbą D. Snieškienė, skamba taip: „Socialinis darbas – tai profesija, skatinanti socialinius pokyčius, žmonių santykių problemų sprendimą, žmonių įgalinimą bei išlaisvinimą siekiant didinti gerovę. Socialinio darbo intervencija pagrįsta žmogaus elgesio ir socialinių sistemų teorijomis, taikoma esant žmonių socialinės aplinkos sąveikai. Žmogaus teisių ir socialinio teisingumo principai socialiniame darbe yra esminiai.“ Šalia šio apibrėžimo yra platinamas ir komentaras, jog socialinis darbas įvairiomis savo formomis adresuojamas daugialypėms, kompleksinėms sąveikoms tarp žmonių ir jų aplinkos. Pagrindinė socialinio darbo misija yra įgalinti žmones atskleisti visą savo teigiamą potencialą vykstant socialinei sąveikai, padidinti socialinę gerovę ir užkirsti kelią žmonių disfunkcijai. Profesionalus socialinis darbas yra

² LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga internetu: <http://www.socmin.lt/lt/socialine-integracija/socialines-paslaugos-ir-dca9/kas-yra-socialinis-darbas.html> [žiūrėta 2014-03-05].

orientuotas į problemų sprendimą ir pokytį. Taigi socialinis darbuotojas yra pokyčius visuomenėje, individų gyvenimuose, šeimos ir bendruomenės, kurioje veikia, aplinkoje inicijuojantis veiksnys.

Lietuvos kontekste socialinis darbas pristatomas siaurai, tačiau atskleidžia tikslines grupes ir esminį šios profesijos siekį. Tarptautinis socialinio darbo apibrėžimas atskleidžia ne tik tikslines grupes, profesijos siekį, bet ir kertinę šios profesijos teoriją, taip pat įvardija principus, kuriais socialinis darbuotojas turi vadovautis.

Apibendrinant galima sakyti, jog akademinis, teorinis ir praktinis socialinio darbo suvokimas – apibrėžimas yra labai skirtingas, dėl šių skirtingų suvokimų ir pats socialinio darbo identitetas praktikos lauke tampa sunkiai suvokiamas net patiems socialiniams darbuotojams, ką kalbėti apie kitus visuomenės narius. Socialiniai darbuotojai, išėję iš akademinės visuomenės į darbo rinką, pastebi, kad, eidami socialinio darbo pareigybę, susiduria su visai kitomis problemomis ir iššūkiais, negu mokėsi universitete, akademinėje aplinkoje. Tada, veikiant kitų profesijų atstovų apsuptyje, ir kyla klausimas dėl socialinio darbo identiteto.

SOCIALINIO DARBO IDENTITETO KITIMAS

Toliau apžvelgdamas socialinio darbo identitetą, atskleisiu, kaip jis kito ir konstravosi laikui bėgant, tačiau prieš tai noriu pabrėžti, jog socialinio darbo identitetas, žvelgiant iš istorinės perspektyvos, buvo daugiau dinaminis, nuolat kintantis procesas nei konkretus ir aiškus apibrėžimas. Socialinio darbo profesijos mikrolygio ir makrolygio tapatumo skilimas įvyko dar XIX amžiuje. Pagrindinė to priežastis – religinių bendruomenių ir socialinių judėjimų skirtingi darbo metodai. Religinės bendruomenės daugiau dėmesio teikė individams ir bandydavo daryti įtaką jų gyvenimui, o socialiniai judėjimai siekė apjungti atskirtį ar skurdą patiriančius žmones, bendradarbiauti su jais ir skatinti bendruomenės, patiriančios skurdą, pokytį. Kaitos procese darbuotojas atlikdavo tarpininko, konsultanto, o ne konkrečios socialinės paramos teikėjo rolę. Socialinio darbo profesijos mikrolygio ir makrolygio prieštaravimai vėl pasireiškė Antrojo pasaulinio karo metu (1939–1945). Modernizacijos teorija ir marksistinė priklausymo teorija bendruomenių vystymą

suvokė kaip procesą, kurio metu turėjo vykti asimiliacija tarp „prislėgtųjų“ ir ištekliais vargingų bendruomenių ir Vakarų industrinio „sėkmės“ modelio bendruomenių. Manoma, jog šios teorijos paaiškina, kodėl socialinis darbas bendruomenėje neišpopuliarėjo (Payne, 2005, 210–211). Amerikoje šeštame ir septintame dešimtmetyje socialinio darbo profesija patyrė dar vieną „susigrūdimą“ tarp mikrolygio ir makrolygio. Piliečių teisių judėjimo pasekmė – padidėjęs visuomenės sąmoningumas, priespaudos ir engimo suvokimas. Tuo pat metu pasireiškė didesnis žmonių noras dalyvauti valdyme, išlaikyme ir socialinių pokyčių formavime. Bendruomenių sveikatos centrai pradėjo steigtis reikiamose zonose ir socialinio darbo profesija persiorientavo į žmogų, esantį aplinkoje (angl. *person-in-environment*).

Išsilaisvinimo teologijos (angl. *liberation theology*) idėjų augimas aštuntame ir devintame dešimtmetyje sukėlė naujus socialinio darbo kaip profesijos pokyčius makrolygiu. Ši teologijos sritis daug dėmesio teikė judėjimui, kuris siekė išsivaduoti iš priespaudos, siekė, kad šeimų gyvenime įvyktų konkrečių pokyčių. Asmeninės ir visuomeninės nuodėmės (socialinių institucijų priespauda) turi būti įveiktos nesmurtiniu socialiniu pokyčiu. Tai įgyvendinti galėtų padėti žmogaus įsijautimas į kitų žmonių gyvenimus ir socialines problemas (Payne, 1995, 113). Šio pokyčio inicijavimas reikalauja iš socialinių darbuotojų jų klinikinę praktiką perkelti į platesnę visuomenę, siekti tiesiogiai susieti individualias žmonių problemas su platesnėmis, visoms bendruomenėms būdingomis problemomis. Todėl, sprendžiant visuomenės problemas, tokias kaip rasizmas ir priespauda, buvo svarbiausia spręsti problemas, kylančias iš individualių klientų. Iki tol aptarinėtas individualus socialinis darbas, arba atvejo studija siekiant padėti šeimai, yra vienas iš metodų, kuris veikia platesnėje nei pavienio individo erdvėje. Socialinis darbas su šeima kartais mokslinėje literatūroje vadinamas darbu su atveju, kad būtų galima atskirti nuo darbo su bendruomene ir socialinio grupinio darbo. Taigi socialinis darbas su atveju yra susijęs ne tik su individualia pagalba. Grupių susitikimus ir veiklą, susijusią su bendruomene, galima vertinti kaip įdomų būdą socialiniam darbuotojui padėti socialinės rizikos šeimoms (Van Weezel, 2012, 195).

Anot Tan (2009, 4), šiais laikais socialinis darbas vis dar daugiausia dėmesio teikia individualiai terapijai ir klinicinei praktikai. Kad ir

kaip būtų, į šiuos veiksnius siekiama žvelgti globaliai ir holistiškai, konsensusas dėl socialinio darbo požiūrio praplėtimo sparčiai auga. Anot autorės, tai gali būti socialinio darbo bendruomenių lygiu atgimimas. Šiuo metu yra kovojama su globalizacijos padariniais, nors jaučiamas poreikis naujo, inovatyvaus sprendimo medicininiam globos modeliui. Mendesas (2008, 249) siūlo dabartinę individualiąją socialinio darbo praktiką kreipti struktūrinės, sisteminės ir „asmens aplinkoje“ vykdomos praktikos link, teoriškai tai atitinka bendruomenės vystymo teoriją ir praktiką. Progresyvus ir šiuolaikiškas socialinis darbas reiškia mažesnį susirūpinimą dėl socialinio darbuotojo kompetencijos, tačiau pabrėžia kliento poreikį būti vykstančio pokyčio dalimi (Mullaly, 2002, 27).

Pabrėžiama, jog socialinis darbas daugiau dėmesio skiria terapijai, kaip svarbiausiam profesiniam metodui, pamiršdamas kitus svarbius metodus, ilgą laiką sietus su socialinio darbo profesija, tokius kaip darbas su sistemomis (angl. *system reform Works*), bendruomenės telkimas (angl. *community organizing*), advokatavimas (angl. *advocacy*), socialinis aktyvumas (angl. *social activity*), ekonomikos bendruomenės vystymas (angl. *community economic development*), atvejo vadyba (angl. *case management*), žmogiškojo kapitalo vystymas (angl. *human capital development*). Šios veikimo sritys dažniausiai jau nebepriskiriamos socialinio darbo profesijai (Jacobson, 2001, 52).

Plėtrai nusiteikęs socialinis darbas siekia keisti (gerinti) reiškinius, procesus, žmonių santykius, didinti bendruomenių gerovę, dėl šios priežasties ir pats socialinis darbas yra profesija, kuri nuolatos keičiasi, kinta. Dėl šios priežasties socialinio darbo identitetas bei tapatumas su kitomis specialybėmis nuolatos keičiasi. Tapatumo klausimas itin svarbus profesijos prestižui bei populiarumui. Šis straipsnis atskleidžia teisėtvarkos ir socialinio darbo vaidmenų derinimo iššūkius bei procesus, su kuriais susiduria socialiniai darbuotojai, bandydami humanizuoti policiją ir visą jos sistemą.

BENDRUOMENĖS PAREIGŪNO PAREIGYBĖS ATSIKADIMO PRIEŽASTYS IR TIKSLAI

Naujų pareigybių atsiradimą sąlygoja nauji bendruomenių ar individų poreikiai. Poreikį steigti bendruomenės pareigūno pareigybę pirmiausia suvokė pati policijos sistema, kadangi pastebėjo, jog nepakankamai kokybiško dėmesio skiriama prevencijai, tai yra saugios aplinkos kūrimui, daug daugiau dėmesio skiriama kovai su pasekmėmis, kurios policijos sistemą privertė pasijusti kaip uždarame rate. Policijos institucijų nuomone, nuolat tik baudžiant ir kontroliuojant, sunku atlikti kitą pareigūno rolę, tai yra kurti saugią aplinką:

<...> pirmiausia atsirado poreikis iš policijos, kuri išsigrūnino apylinkės inspektorius funkcijas <...> kuris prižiūrimoj teritorijoj vykdė ne tik prevencinę priemonę, bet ir vykdė asmenų baudimą, vykdė administracines sankcijas. Kartais jis turėdavo būti ir griežtas, ir principingas, natūraliai atsiranda toks dalykas kaip pasipriešinimas bendruomenės.

Generalinio komisaro įsakymo pagrindinis tikslas – sudaryti teises ir vadybines prielaidas specialiosioms policijos funkcijoms išgryninti, kad optimaliausiais žmogiškaisiais, finansiniais ir materialiniais ištekliais būtų laiku ir kokybiškai įgyvendinami policijos uždaviniai.³ Prireikė kelerių metų, kol buvo išgrynintos apylinkės inspektorius funkcijos ir įgyvendinta užsienio šalių geroji praktika – sukurta bendruomenės pareigūno pareigybė.

Mokslininkai, komentuodami policijos rolių kompleksiskumą, išskyrė jas į tris pagrindines veiklos funkcijas – teisės aktų įgyvendinimą, ramybės užtikrinimą ir informacijos bei kitų paslaugų teikimą. Jų daroma išvada: šios funkcijų triados atsakomybių ir vaidmenų konfliktai yra neišvengiami ne tik policijos pareigūnų sąmonėje, bet ir bendruomenės narių jausmų sferoje (Cohen, 1975, 119–146). Anot Wilsono, dauguma visuomenės narių sutinka su policijos kaip baudėjo vaidmeniu, nors pagrindinis tikslas yra ne bausti, o užtikrinti saugumą kiek įmanoma mažiau pažeidžiant privatumo, laisvės ir kitas prigimtinės žmogaus teises. Išėję į praktikos lauką bendruomenės pareigūnai įgyja patirties, kuria remiantis gali būti konstruojami bendruomenės pareigūnų tikslai. Kaip

³ 2008-12-31 patvirtinta specialiujų policijos funkcijų optimizavimo programa. Įsakymo Nr. 5-V-821.

įvardija patys bendruomenės pareigūnai, esminis darbo tikslas yra ankstyva intervencija arba, kitaip sakant, darbas su priežastimi, kuris yra kur kas reikšmingesnis nei kova su pasekme:

<...> darbas su priežastimi, o ne su pasekme yra daug reikšmingesnis. Aš prieš tai dirbau kriminalinėje policijoje, kur darbas pastoviai su pasekme ir jis niekad neišsprendavo priežasties.

Darbas su priežastimi, anot Reisso ir Rotho, – tai rizikos veiksnių mažinimas (tokių kaip narystė gaujoje) ir apsauginių veiksnių didinimas (pvz., saugios kaimynystės grupių kūrimas, jaunimo užimtumas ar tinkama rūpyba). Tai yra koncepcija, kuri apibūdinama kaip „pirminė“ prevencija (Reiss, Roth, 1993, 150). Bendruomenei taip pat geriau ir naudingiau: ji ima labiau savimi pasitikėti, mažiau bijo policijos, yra saugesnė, patiria mažiau įtampų ir konfliktų, įgyja didesnę bendradarbiavimo su policija patirtį, saugesnės itin pažeidžiamos grupės, tokios kaip senjorai ir vaikai, nukentėjusieji sulaukia greitesnio kriminalinio įvykio tyrimo.⁴ Todėl vienas iš bendruomenės pareigūnų tikslų yra eiti į bendruomenes ir stiprinti ryšį tarp jų ir policijos, didinti bendradarbiavimą:

<...> Pagal policijos pareigūnų skaičių, jų yra mažai, prie kiekvieno namo jų nepastatysi. O sujungiant bendruomenę, jeigu bendruomenė kažkokį indėlį įdeda, policija įdeda, ir bendras rezultatas yra teigiamas, ir tai reikalauja mažiau išteklių.

Šis abipusis ir tolygus policijos ir bendruomenės indėlis leidžia užtikrinti kokybiškesnę teisėtvarką, palengvina policijos darbą ir įgalina pačią bendruomenę kurti saugesnę aplinką. Išskyla ir pavojų: policijos departamento požiūriu, tai, kas gerai departamentui, nebūtinai yra gerai bendruomenei; arba tai gali turėti teigiamų rezultatų tik daliai bendruomenės narių, kuri ypač reaguoja į policijos darbą (Radelet, Carter, 1994, 75). Taigi bendruomenės pareigūno tikslas, netgi žinant šiuos pavojus, išlieka vienareikšmis:

Bendruomenės pareigūno tikslas <...> būti tarpininku, tuo asmeniu, kuris tiesiogiai neatlieka baudimo funkcijos, o būtų tarpininku tarp bendruomenės ir policijos, kuris siektų savo veiksmais, savo organizuojamomis priemonėmis skatinti bendruomenės pasitikėjimą policija ir tuo pačiu kartu su bendruomene kurti saugią gyvenamąją aplinką mieste.

⁴ National Crime Prevention Council 2007–2008. Improving police-community relations through community policing. Pristatymas.

Apibendrinant galima sakyti, jog bendruomenės pareigūno pareigybės atsiradimas – tai policijos sistemos žingsnis į visuomenę siekiant užmegzti santykį. Anksčiau piliečiai, atsitikus nelaimei, būdavo priversti kontaktuoti su policijos pareigūnais. Šios patirtys dažnai būdavo nelabai malonios. Sukurtas gerasis policijos pareigūnas pats eina į bendruomenę, mezga santykius su vietos žmonėmis, tuo lengvindamas piliečių ir policijos bendradarbiavimą. Šį procesą būtų galima pavadinti policijos darbo humanizavimu (humanizuoti (pranc. *humaniser*) – sužmoginti; daryti žmoniškesnį) – teikti žmogaus reikmėms daugiau reikšmės, laikyti jas svarbesnėmis už visa kita).

BENDRUOMENĖS PAREIGŪNŲ IR BENDRUOMENĖS NARIŲ LŪKESČIAI

Pradėję darbą, bendruomenės pareigūnai, kaip ir visi kiti specialistai, turi savo lūkesčių. Bendruomenės pareigūno pareigybė nuo kitų pareigybių skiriasi tuo, jog siekia naudoti ne sau, bet bendruomenei, nuo to ir priklauso jo darbo rezultatai. Bendruomenės pareigūnas tikisi, kad jo darbas atneš norimų rezultatų bendruomenei:

Tikiuosi, kad bendruomenė taps aktyvi. Nepakanti smulkiems teisiniams pažeidimams, nes viskas prasideda nuo mažų dalykų ir didėja.

Modernus socialinis darbas kalba apie pasirinkimo laisvę, padedant žmonėms gyventi nepriklausomą gyvenimą kaip aktyviems piliečiams savo bendruomenėse.⁵ Ši lūkestį turi ir bendruomenės pareigūnai. Jie tikisi, jog bendruomenių nariai taps aktyvūs, dalyvaus veikloje ir gebės pasirinkti, kokioje aplinkoje jie nori gyventi. Žmonių pasyvumo priežastis, tyrėjo nuomone, – buvusi okupacija. Per paskutinius dešimtmečius buvo aktyviai tyrinėjamos posovietinės valstybės ir jų bendruomenių ypatumai. Žmogiškojo kapitalo tyrimai atskleidė, jog posovietinėse valstybėse mažesnis socialinis pasitikėjimas, bendruomenės aktyvumas ir aiškiai silpnesnis pasitikėjimas socialinėmis ir politinėmis institucijomis (Mishler, Richard, 1999, 418–451). Autoriai taip pat kritikavo naująsias

⁵ Senatoriaus Daniel Inouye, D-HI, 1986 m. kalba. Prieiga internetu: http://www.socialwork.pitt.edu/downloads/Facets_of_Soc.pdf [žiūrėta 2014-04-30].

demokratinės valstybės dėl jų nesugebėjimo skatinti ir plėtoti piliečių iniciatyvas bei užtikrinti visapusišką dalyvavimą valstybės valdyme (Lomax, 1997 41–63, Ely, 1994, 3). Dėl šio savotiško istorinio palikimo ir valstybės politikos, kuri nesukūrė tinkamų sąlygų būti piliečiams aktyviems, policija ir bendruomenės pareigūnai turi tikrai sunkų uždavinį įtikinti bendruomenės narius, kad saugios aplinkos kūrimu turi rūpintis abi pusės – policija ir bendruomenė. Bet iš pradžių bendruomenės pareigūnai turi įgyti bendruomenės narių pasitikėjimą, kuris leistų jiems kokybiškiau vykdyti pavestas pareigas. Vienas iš lūkesčių ir yra suaktyvinti bendruomenės narius, kad jie taptų neabejingi:

<...> iš tiesų šiuo metu jaučiamas iš bendruomenės pusės, tas toks... nes didėja pasitikėjimas policija, tai jaučiamas ir aktyvumas, bet jų aktyvumas, pranešimas apie daromus teisės pažeidimus nėra toks pakankamai didelis, kad tenkintų mūsų policijos poreikius.

Taigi bendruomenės pareigūnai, veikdami kaip komanda, gali suburti ir bendruomenės narius, ir institucijas į darnią visuomenę. Darni visuomenė – tai tokia visuomenė, kuri kryptingai veikia siekdama įvairiapusiškos gerovės visiems jos nariams, kovoja prieš atskirtį, kuria bendrumo jausmą, skatina pasitikėjimą ir didina mobilumo galimybes.⁶

Bendruomenės pareigūnai, siekdami priartinti bendruomenę prie policijos, stengiasi išklausti bendruomenės narių problemas, kiek įmanoma labiau į jas reaguoti ir bandyti spręsti ir taip pateisinti jos lūkesčius. Tokiais atvejais neretai bendruomenės pareigūnas tampa kryžminės ugnies auka, kadangi policijos sistema ir joje dirbantys pareigūnai reikalauja ir tikisi gauti informaciją apie svarbius pažeidimus ir vykdomas nusikalstamąsias veikas, o gauna skundus, kurie savo svarba ne visada būna prioritetingos policijos problemos.

Taigi bendruomenės pareigūno funkcijas formuojantys bendruomenės lūkesčiai – bendravimas ir iš klausymas, dėmesio parodymas ir lygiavertčio, draugiško ryšio palaikymas. Tačiau kyla esminis paradoksas: bendruomenėms, kurios nėra linkusios bendradarbiauti ir kartu spręsti kylančių problemų, neįmanoma padėti. Jų nariai patys slepia smulkus

⁶ National Communication Association. Police communication: why does it matter? Prieiga internetu: <https://www.natcom.org/CommCurrentsArticle.aspx?id=886> [žiūrėta 2014-04-24].

nusikaltimus, į pareigūnus žiūrima kaip į neigiamas personas. Tokia laikysena panaši į klinikinę praktiką – negali padėti žmogui, jei jis pats to nenori.

IŠŠŪKIAI, KYLANTYS DIRBANT BENDRUOMENĖS PAREIGŪNO DARBA

Pagrindinis tikslas įgalinant bendruomenes yra išlaikyti teigiamą lūkesčių santykį tarp policijos ir bendruomenių. T. y. policiją humanizuoti, priartinti prie žmonių, kad šie jaustųsi saugiau. Vienas iš būdų to pasiekti – komandinis darbas. Kartu sprendami problemos, bendruomenių pareigūnai ir bendruomenių nariai ieško įvairių resursų, kurie galėtų padėti išspręsti aktualią problemą. Taip yra kuriamas tinklas, kuris susideda jau ne iš dviejų narių – bendruomenės ir policijos, bet ir iš daugiau, pavyzdžiui, kitų organizacijų ar institucijų, kurios dalyvauja šiame procese:

<...> kaip pas mane nagrinėjamas vieno klubo labai didelis triukšmavimas ir piktybinis nenoras skaitytis su gyventojais, tai mes pasitelkiame vieną advokatų kontorą, kuri padės geranoriškai išspręsti šią problemą, neatlygintinai, pilietiškai atsakinga <...>.

Šis pavyzdys puikiai atskleidžia, kokia didelė darbo, paremto bendradarbiavimu, nauda. Atsiranda ir privačių įmonių ar organizacijų, kurios suinteresuotos prisidėti prie bendruomenės problemų sprendimo, pasidalyti atsakomybę už bendruomenės gerovę tame bendruomenės pareigūno sukurtame tinkle. Tokio tinklo sukūrimas ir kitoks požiūris į galimą problemos sprendimą leidžia užtikrinti horizontalų bendradarbiavimą. Bendruomenės pareigūnas imasi iniciatyvos ir kuria pagalbos bendruomenei tinklą, remdamasis sukurto tinklo pagalba, bando spręsti bendruomenės problemas. Tikėtina, kad bendruomenės pareigūnas, rodantis savo atsakomybę ir susirūpinimą bendruomenės problemomis, įgys jos pasitikėjimą, o tai – vienas svarbiausių bendruomenės pareigūno pareigybės iššūkių.

Sonderskovas (2008) savo disertacijoje atskleidė, jog bendras socialinis pasitikėjimas padeda išspręsti daugelį problemų, su kuriomis susiduria šiuolaikinė visuomenė. Pasitikėjimo buvimas padidina piliečių norą

įsitraukti į savanoriškus kolektyvinius veiksmus, nors bendruomenės nariai nėra glaudžiai susiję, o kartais net nepažįsta vieni kitų.

Tačiau bendruomenės ne visada maloniai sutinka bendruomenės pareigūnus. Jei policija tinkamai dirbtų savo darbą, bendruomenės pareigūnai būtų visiškai nereikalingi, o dabar nori pasireklamuoti, pasifotografuoti... – tokie bendruomenės narių komentarai girdimi:

Nes jie iš pradžių galvoja, kad tu darai šou, ta prasme, atkreipi į save dėmesį, ir visi galvoja, kad čia taip, kaip ir būna gyvenime: ateis, pabus, papasakos, paskui laikui bėgant viskas slops, slops, slops, kol galiausiai... pasibaigs ir viskas pasimirš.

Bendruomenė tarytum žino, kad tai yra eilinis šou, kuris jokios realios naudos neatneš, bet vis dėlto viliasi, jog gal viskas nebus taip, kaip jie mano, ir bendruomenės pareigūnai tikrai dalyvaus, ir aktyviai dalyvaus bendruomenės gyvenime, ir padės spręsti jos problemas. Taigi ir požiūris į bendruomenės pareigūnus yra dviprasmiš – bendruomenė jaučia savo jausmų priešpriešą, iš vienos pusės, mano, kad tai dar vienas šou ir nieko nesitiki, kita vertus, viliasi, kad tai, ką jie mano, neišsipildys:

<...> Kadangi visuomenė pavargo nuo visų kalbų, visų pažadų. Bendruomenės nariai galvoja, kad tai eilinis pažadas, kuris išsipildys, o gal neišsipildys...

Bendruomenės nariai nėra nusiteikę noriai bendrauti su bendruomenės pareigūnais, kadangi tapatina juos su tipiniais policijos pareigūnais. Šis nenoras kyla iš nepasitikėjimo policija, kuri, bendruomenės narių akimis, dažniausiai yra korumpuota ir ne visada veikia remdamasi įstatymais:

Man rodos, nuo senų laikų susiformavęs toks dalykas... žmonės nėra linkę priimti bendruomenės pareigūno dėl buvusio ir esamo korupcinio pobūdžio dalykų policijoje, bet tą patį rodo ir pasitikėjimas policija, statistika <...>.

BENDRUOMENĖS PAREIGŪNO IR SOCIALINIO DARBO VAIDMENŲ TAPATUMAS

Sovietinis policijos organizavimo modelis pasireiškia biurokratizmu ir militarizuoto valdymo sistema, pagrįsta besąlygišku paklusnumu, bet ir į šiuolaikišką demokratinę policijos organizaciją, kurios veiklos funkcijos priklausytų nuo bendradarbiavimo su visuomene sąlygų, dar žiūrима

skeptiškai. Bendruomenės pareigūnas – pirmas žingsnis lygiaverčio kontakto su bendruomene užmezgimo link.

Bendruomenės pareigūnas yra lyg socialinis darbuotojas, dirbantis su bendruomene. Anot Payne'o, socialinis darbas bendruomenėje – pagalba žmonėms, kartu su jais išsiaiškinant poreikius ir imantis veiklos, kad tie poreikiai būtų patenkinti. Kaip atskleidė ankstesnė empirinė tyrimo dalis, bendruomenės pareigūnai ir siekia spręsti tas problemas, kurios yra aktualios bendruomenei. Dažnai bendruomenės narių keliamos problemos nesutampa su policijos matomomis problemomis, tačiau tai nereiškia, jog bendruomenės narių problemos neturi būti sprendžiamos. Kaip tik bendruomenės narių įvardytos problemos atskleidžia, kas aktualu ir svarbu bendruomenei ir jos nariams. Todėl bendruomenės pareigūnai, norėdami įrodyti policijos norą padėti ir tai, jog policijos sistema tarnauja žmogui, turi spręsti tas problemas. Taip galėtų būti humanizuojama policija. Taigi bendruomenės pareigūnas ne tik padeda bendruomenei nustatyti prioritetines problemas, bet kartu su ja imasi ir veiksmo, kad tos problemos būtų išspręstos, taip pagrįsdamas idėją, jog policijos sistema keičia savo veiklos būdą – iš jėgos sistemos tampa paslaugų teikėja.

Bendruomenės pareigūnai užsiima bendruomenėmis, t. y. taiko metodus, kuriais siekia pagerinti bendruomenės narių gerovę ir spręsti jų socialines problemas. Barkeris (1995, 354) pabrėžia, jog bendruomenės praktika – socialinio darbuotojo ir kitų profesionalų intervencijos procesas, siekiant padėti individams, grupėms ir žmonių kolektyvams, turintiems bendrus interesus ar priklausantiems tai pačiai geografinei vietai, susidoroti su socialinėmis problemomis. Intervencijos yra taikomos bendruomenės lygmeniu, t. y. apima visą bendruomenę ir pirmiausia yra orientuotos į pagalbą bendruomenei, o ne tam tikroms šeimoms ar individams.

Bendruomenės pareigūnai daugiau dėmesio skiria teisėtvarkos pažeidimams, tačiau į jų veiklą galima pažiūrėti ir plačiau – jie atstovauja bendruomenei kitose institucijose, kai yra sprendžiami klausimai, susiję su bendruomenės saugumu. Efektyvios bendruomenės praktikos rezultatai, anot Ohmer ir Korr (2006, 53), – didėjantis bendruomenės įsitraukimas ir intervencijos rezultatų poveikis visai bendruomenės populiacijai bei jos aplinkos sąlygoms yra pagrindinis efektyvios bendruomenės veiklos rodiklis.

Bendruomenės pareigūno pareigybės modeliujama pagal socialinio darbuotojo bendruomenėje funkcijas, kuris, anot Rothman, yra faktų rinkėjas, analitikas, koordinatorius, įgalintojas, įgyvendintojas, ugdytojas ir advokatas. Gamble'as ir Weil'as (2008, 355) papildoma šias funkcijas pridėdami ir tokias kaip „tiltų statytojas“, rėmėjas, planuotojas, ugdytojas, vadybininkas, vertintojas, organizatorius, pagalbininkas, instruktorius, treneris, menedžeris, lyderis.

Bendruomenės pareigūnas, dirbdamas bendruomenėje, siekia pastebėti jos narių stipriąsias puses, taip palengvindamas problemos sprendimą ir įgalindamas bendruomenės narius. Kitas svarbus šio darbo metodo aspektas, kad yra ugdomi bendruomenės narių įgūdžiai ir naujos savybės, kurios ateityje padės bendruomenei pačiai spręsti problemas. Bendruomenės pareigūnas atlieka ir kitą socialinio darbuotojo bendruomenėje funkciją – mediatoriaus. Bendruomenės pareigūnas padeda išspręsti nesutarimus tarp grupių. Atlieka ugdytojo funkciją, padėdamas bendruomenės nariams ugdyti gebėjimą geriau suvokti susidariusią padėtį ir vykstančias permainas (Mendes, 2009), nes yra jaučiamas bendruomenės narių atitolimas nuo valdžios institucijų ir sistemų. Bendruomenės nariai dažnai nežino, kam yra skirtos vienos ar kitos institucijos, neseka reformų, kurios šias sistemas verčia keistis; vadovaujasi tiesmuku supratimu, kas ir ką turi daryti, nes taip būdavo prieš penkiasdešimt metų ir tada viskas buvo gerai, tada viskas būdavo aišku. Bendruomenės pareigūno ugdymo funkcija, arba, kitaip tariant, informacijos teikimo funkcija labai svarbi – bendruomenės nariai privalo įgyti bendrą supratimą apie valstybės institucijų funkcijas, atsakomybę ir paskirtį.

Kita bendruomenės pareigūno funkcija, kuri siejasi su socialinio darbo funkcija, yra fasilitatoriaus funkcija: bendruomenės pareigūnas veiksmingai organizuoja sudėtingos problemos ar konfliktinės situacijos nagrinėjimą mažiausiomis laiko sąnaudomis (Indrašienė, 2009, 6), didina žmonių galią planuoti, vadovauti, nusistatyti prioritetus bei analizuoti; suburia žmones ir skatina procesą, kurio metu jie gali išsakyti savo idėjas ir jas transformuoti į planą. Bendruomenės pareigūnas dar veikia ir kaip advokatas, kuris atlieka komunikatoriaus funkciją, kad informacija klientui (bendruomenės nariams) ar makrosistemai (policijos įstaigoms) būtų perteikta aiškiai ir suprantamai; atstovauja bendruomenei, kuri

bando įgyti ar gauti, kas jiems yra svarbu sprendžiant problemas, iš kitos sistemos; remiasi įstatymais, įstatymų įgyvendinamaisiais teisės aktais ir reglamentuojamosiomis instrukcijomis, išmano teisėtvarkos sistemos politiką ir praktiką (Gialdino, 1992, 57).

Apibendrinimas. Pagrindinis bendruomenės pareigūno, kaip ir socialinio darbuotojo, darbo įrankis yra jo socialiniai įgūdžiai, asmeniniai gebėjimai ir visos kitos savybės, kylančios iš paties žmogaus. Tai emociškai sunkus darbas, reikalaujantis pastovaus asmens išsivalymo, refleksijos.

IŠVADOS

Atlikus šią studiją, išanalizavus tyrimo duomenis, paaiškėjo sisteminę išvados, iš kurių matyti, kad ne tik įvykdyti tyrimo uždaviniai, bet atskleistos ir kitos aktualios, vertos diskusijų bei tolimesnių tyrimų socialinio darbo bei bendruomenės pareigūno temos. Šis tyrimas atskleidė mano nagrinėjamos temos ir jos sričių daugialypiškumą, kuriam geriau suprasti reikėtų papildomų studijų.

Socialinio darbo profesinis tapatumas yra sudėtingas dalykas – mokslininkams ir praktikams sunku priėti prie vieningos išvados, kaip turėtų būti apibrėžtas socialinis darbas. Socialinio darbo tapatumas mokslininkams pagrindžiamas pasitelkus tarptautinį Socialinių darbuotojų federacijos socialinio darbo apibrėžimą. Kiti autoriai į šią profesiją žiūri filosofiskai ir teigia, jog socialinis darbas yra tai, ką socialinis darbuotojas daro. Socialinio darbuotojo tapatumas – sudėtingas, nevienareikšmis, nuolat kintantis procesas. Per visą socialinio darbo istorijos raidą socialinis darbas patyrė daug metamorfozių ir identiteto virsmų, kurie pavertė socialinį darbą tokia profesija, kokia yra dabar. Šį procesą būtų galima įvardyti kaip socialinio darbo profesijos identifikavimosi procesą. Socialinis darbas – sunkiai apibrėžiama profesija, kuri veikia kitų disciplinų praktiniuose laukuose, todėl svarstymai apie socialinio darbo identitetą sulaukia tiek daug mokslininkų dėmesio ir diskusijų. Savo tyrime apžvelgiau bendruomenės pareigūnų pareigybės dvilybę prigimtį, kuri kyla iš teisėtvarkos ir socialinio darbo veiklos laukų. Tyrimo rezultatai atskleidė bendruomenės pareigūno darbo metodus, lūkesčius, tikslus ir kitą svarbią informaciją, kuri tik pagrindžia tyrimo pradžioje darytą prielaidą apie šios pareigybės dvilypiškumą.

Bendruomenės pareigūno pareigybė – naujas Lietuvos teisėtvarkos darinys. Kaip atskleidė tyrimas, sunku atskleisti pareigas einančio bendruomenės pareigūno lūkesčius, tačiau išryškėjo pagrindinės temos, leidžiančios jo lūkesčius pajusti. Ši pareigybė buvo suformuota siekiant humanizuoti policiją ir jos vykdomą veiklą. Bendruomenės pareigūno pareigybė sukurta iš apylinkės inspektoriaus pareigybės, tačiau praktikoje sutinkami iššūkiai pranoksta šios pareigybės funkcijas, matyti didelis policijos sistemos ir bendruomenės narių nuostatų neatitikimas, interesų nesuderinimas. Dėl šios priežasties bendruomenės pareigūnai, eidami į bendruomenes, bendraudami su jų nariais, konstruoja naują, praktika pagrįstą bendruomenės pareigūno pareigybę, kurią padėjo atskleisti ir šis tyrimas. Bendruomenės pareigūnai dažnai naudoja socialinio darbo metodus, o ir jų tikslai taip pat dažnai siejasi su socialinio darbo profesiniais tikslais. Teisėtvarkos sistemoje dirbantys bendruomenės pareigūnai keičia policijos pareigūno įvaizdį (humanizuoja policiją) iš baudėjo, kontroliuotojo į pagalbininką, įgalintoją.

Atlikdamas tyrimą, apžvelgiau realius ir numanomus iššūkius, su kuriais susiduria bendruomenės pareigūnas. Iššūkiai tiek vidiniai, kylantys iš pačios policijos sistemos, tiek ir išoriniai, kylantys iš bendruomenių ir jų narių. Su policijos pareigūnais susijusi neigiama bendruomenės narių patirtis apsunkina bendruomenės pareigūnų darbą, o dėvima uniforma, nors ir suteikia galios, dažniausiai varžo žmones ir trukdo jiems visavertiškai su jais bendrauti. Bendruomenės pareigūnas laviruoja tarp policijos sistemos ir bendruomenės siekdamas patenkinti abiejų pusių poreikius, šis laviravimas, mano nuomone, lėtina ir stabdo bendruomenės pareigūnų darbą. Kitas išryškėjęs iššūkis, su kuriuo susiduria bendruomenės pareigūnai, – bendruomenės narių abejingumas ir pasyvumas. Iš pradžių reikia įveikti šiuos trikdžius, o tada būtų galima pereiti prie kito darbo etapo – saugios aplinkos kūrimo. O norint įveikti pasyvumą ir abejingumą bei bendruomenės narių susipriešinimą, reikia turėti tam tikrų socialinių įgūdžių, kurie teisėtvarkos sistemoje nebūtinai yra prioritetingi.

Apibendrinimas. Bendruomenės pareigūnas, atlikdamas savo pareigybės funkcijas ir dirbdamas su bendruomene, iš tikro humanizuoja policiją ir jos veiklą. Pats socialinio darbo identitetas yra nuolatinis, dinamiškas procesas, kurio eigoje nuolat kinta socialinio darbo formos, bet

ne turinys, turint omeny pačios profesijos prasmę. Taigi bendruomenės pareigūnas, tarsi teisėtvarkos socialinis darbuotojas, siekia kurti saugią bendruomenės aplinką, sprendžia jos problemas. Bendruomenėje jis dirba socialinį darbą pasitelkdamas metodus, kuriuos kuria ir analizuoja socialinio darbo profesijos teoretikai ir praktikai. Tyrimas atskleidė, kad ši profesija reikalinga ir labai praktiška, tačiau dalis bendruomenės pareigūnų darbo iššūkių kyla iš vidinės organizacijos sistemos, kuri pasižymi posovietine organizacijos kultūra. Taigi bendruomenės pareigūnas ne tik padeda bendruomenei, ją įgalina ir didina jos pasitikėjimą policija, bet ir keičia pačią policijos sistemą, mažais žingsneliais pereidamas iš militarizuoto paklusnumo į paslaugos teikimą. Tiriant socialinio darbo identitetą buvo labai įdomu į jį gilintis ir tirti gebėjimą prisitaikyti prie kitų disciplinų ir institucijų. Savaiame kyla klausimas, ar socialinis darbas yra ta disciplina, kuri jungia kitas disciplinas, kuri užpildo esančią terpę tarp kitų disciplinų, turinčių savo monopolijas, bet tai daro paaukodama savo identitetą?

REKOMENDACIJOS:

Pagrindinės rekomendacijos trims lygiams.

Mikrolygiui – Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos Prevencijos skyriuje dirbantiems bendruomenės pareigūnams. Dirbantieji šį darbą turėtų vadovautis holistišku požiūriu į bendruomenes ir jų narius. Bendruomenės pareigūno veikla – pirmieji žingsniai humanizuojant policiją, kuri iš militarizuotos jėgos struktūros turi keistis į socialinių paslaugų visuomenės nariams teikėją.

Makrolygiui – atlikti tyrimą, kuris atskleistų socialinio darbo identitetą palyginti su kitomis profesijomis. Kiekybinis tyrimas leistų pamatyti sąveiką ir nustatyti, kaip save identifikuoja socialiniai darbuotojai, dirbantys kitų institucijų praktiniuose laukuose; kokią įtaką daro identiteto nuolatinė dinamika socialinio darbuotojo tapatumui ir jo, kaip profesijos atstovo, prestižui.

Mezolygiui – didinti socialinio darbo prestižą ir populiarumą visuomenėje. Akademinė visuomenė turėtų ir toliau rengti profesionalius, akademiškai išprususius socialinius darbuotojus, kurie konstruotų teigiamą socialinio darbo įvaizdį visuomenėje ir kitų profesijų veikimo laukuose.

Sukurti papildomą saugiklių sistemą, kuri užtikrintų galimybę socialinį darbą dirbti tik kvalifikuotiems darbuotojams.

Socialinis darbas yra ne tik profesija, tai – gyvenimo būdas. Tokiam socialiniam darbuotojui iškyla ir savigarbos, ir orumo klausimas. Jei pats socialinis darbuotojas savęs negerbia ir nemano, kad jo profesija ori, tai jo negerbs ir kitų profesijų atstovai. Rekomendacija kiekvienam socialiniam darbuotojui: gerbti save ir savo profesiją, didžiuotis ja ir įgytas žinias pritaikyti praktikoje, taip įrodant šios profesijos prestižą ir svarbą.

LITERATŪRA

1. Asquith, S., Clark, C., Waterhouse, L. (2005) *The role of the social worker in the 21st century – a literature review*. Edinburg: The Scottish Executive Education Department, 10.
2. Barker, R. L. (1995) *The social works dictionary* (3rd ed.). Silver Spring, MD: National Association of Social Workers, 354.
3. Cohen, S. H. (1975) *Police community Problems: Essays on Malice in Blunderland*. New York: Slippery Rock State MSS Corporation, 119–146.
4. Corey, M., Corey, G., Corey, C. (2006) *Groups: Process and Practice*. Belmont, California: Thompson Higher Education, 182.
5. Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (2005) *The Sage Handbook of Qualitative Research*. California: Sage: Thousand Oaks, 379.
6. Ekiert, G., Foa, R. (2011) *Civil Society Weakness in Post-Communist Europe: A Preliminary Assessment*. Collegio Carlo Alberto, Harvard University, 5.
7. Ellingson, L. L., Ellis, C. (2008) Autoethnography as constructionist project. In: J. A. Holstein, J. F. Gubrium (eds.). *Handbook of constructionist research*. New York: Guilford Press: 445–465.
8. Gamble, D. N., Weil, M. (2008) Practice Interventions. In: *Encyclopedia of Social Work*. Volume 1, A–C. 20th Edition. Oxford University Press, 355.
9. Indrašiienė, V., Margelienė, L. (2009) *Socialinių paslaugų teikimo Lazdijų rajono savivaldybėje vertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas: 6.
10. International Association of Schools of Social Work/International Federation of Social Workers Definition of Social Work Jointly Agreed 27 June 2001 Copenhagen, 8. Vertė Dalija Snieškienė.
11. Jacobson, W. (2001) Beyond therapy: Bringing social Works back to human services reform. *Social Work*, 46 (1): 51–61.
12. Gualtherie van Weezel, L. M., Dudaitė, V. ir kiti. (2012) *Socialinis darbas su socialinės rizikos šeimomis*. Metodinė medžiaga socialiniams darbuotojams. Kaunas, 195.

13. Mendes, P. (2008) Social work and community development in Victoria, Australia, Asia.
14. *Pacific Journal of Social Work and Development*: 249.
15. Mendes, P. (2009) Teaching community development to social Works students: a critical reflection. *Community Development Journal*, 44 (2): 248–262.
16. Mishler, W., Richard, R. (1999) Five years after the fall: Trajectories of Support for Democracy in Post-Communist Europe. In: P. Norris, (ed.) *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press: 418–451.
17. Mullaly, R. (2002) *Challenging Oppression: A Critical Social Work Approach*. Ontario: Oxford University Press: 27.
18. Ohmer, L. M., Korr, W. S. (2006) The Effectiveness of Community Practice Interventions: A Review of the Literature. *Research on Social Work Practice*, 132–145.
19. Payne, M. (1995) *Social Work and Community Care*. London: Macmillan: 210–211.
20. Payne, M. (2005) *Modern social Works theory*. Chicago: Lyceum Books: 113 p.
21. Radelet, L. A., Carter, D. L. (1994) *The police and the community*. New York, Toronto: Macmillan College Pub. Co, 75.
22. Reed-Danahay, D. E. (1997) *Auto/Ethnography: Rewriting the Self and the Social*. Oxford: Berg, 1–17.
23. Reinelt, J. (1998) *Notes for a radical democratic theater: Productive crisis and the challenge of indeterminacy*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press, 286.
24. Reiss, A. J., Roth, J. R. (1993) *Panel on the Understanding and Control of Violent Behavior*. Washington: National Research Council, 150.
25. Rothman, J. (1996). The Interweaving of Community Intervention Approaches. *Journal of Community Practice*, 3 (3/4): 69–99.
26. Ruškus, J. (2008) *Socialinio darbo magistro baigiamojo darbo rengimo metodinės rekomendacijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių mokslų fakultetas.
27. Sonderskov, K. M. (2008) Making cooperation Works: generalized social trust and large-N collective action. Aarhus, Denmark. Doktoro disertacija. Internetinė prieiga: http://pure.au.dk/portal/files/20331213/Making_Cooperation_Work_Generalized_Social_Trust_and_Large-N_Collective_Action [žiūrėta 2014 05 02].
28. Stake, R. E. (2005) *Multiple case study analysis*. Boston: Guilford Publications, 438.
29. Tan, A. (2009). *Community development theory and practice: bridging the divide between “micro” and “macro” levels of social Works*. Indianapolis: North American Association of Christians in Social Work, 4.

30. Tidikis, R. (2003) *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 427.
31. Vasilachis de Gialdino, I. (1992) *Métodos cualitativos. Los problemas teórico-epistemológicos*. Buenos Aires: Centro Editor de América Latina, 57.

SUMMARY

COMMUNITY POLICING OFFICER POSITION: COMBINING PUBLIC ORDER AND SOCIAL WORK ROLES

Social work profession is a new profession in Lithuania. However, nowadays we can meet this profession in various institutions, in which social work practices coincide with activities of workers of those institutions.

This is the main research question – social work identity equation with the disciplines in which field social work is practicing. A social worker who is working in health care is identified as a nurse; a social worker who is working in probation services is identified as an officer, or a social worker who is working in school is identified as a pedagogue. This coincidence of all kinds of disciplines with social work complicates the identification of social work as a profession in institutions. This topic also talks about prestige. Is it possible that social work can lose its identity and assimilate with other professions?

The main purpose of this article is to reveal relationship of social work and community policing officers. This study showed the changes of social work identity that has happened in the flow of time, revealed challenges which community-policing officer faces trying to humanize police inside and outside police system. This study showed that social work coincides with community-policing officer's activities very much, by the work methods which community-policing officer is using, while working with communities.